

[RECENSIE]

Patricia Popelier, Dave Sinardet, Jan Velaers & Bea Cantillon (eds.), *België, Quo Vadis? Waarheen na de zesde staats hervorming?*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2012, 369 pp., ISBN 9789400002739.

Na een lange institutionele crisis en bijna anderhalf jaar regering in lopende zaken legde het Vlinderakkoord van 11 oktober 2011 de basis voor de zesde staats hervorming. Tien dagen later organiseerde het Forum Federalisme aan de Universiteit Antwerpen een congres onder bovenvermelde titel. Dit boek is er de neerslag van. Juristen, sociologen

4. *“De politieke elite is een verkozen elite. Ze is de emanatie van het kiezerskorps en moet er verantwoording aan afleggen”*, schrijft Witte op p. 58. Maar uit de studie van Lodewijk Blok, *Stemmen en kiezen. Het kiesstelsel in Nederland in de periode 1814-1850*, Groningen, 1987, die ze vermeldt in haar bibliografie, besluit ik het tegenovergestelde. Trouwens, op p. 360 schrijft Witte dat *“het vóór de revolutie verboden was om in steden de publieke opinie in beroering te brengen, in het openbaar propaganda te voeren of via aanzetten tot partijvorming politieke macht te veroveren”*.

en economen bogen zich over de betekenis van het Vlinderakkoord. Dat zorgde voor diepgaande analyses. Ze steunden op internationale literatuur, belichtten de historiek en de stand van zaken voordien, de impact van de nieuwe staathervorming, de continuïteit en discontinuïteit ervan, toekomstgerichte knelpunten en uitdagingen, telkens afgerond met een besluit. Experts behandelden de verwachte onderdelen: stabiliteit en instabiliteit in de Belgische federale staatsstructuur (Patricia Popelier en Dave Sinardet), taal en territorialiteit (Philippe Van Parijs en Jan Velaers), de dubbele gelaagdheid van het federalisme met gemeenschappen en gewesten (Wouter Pas), Brussel (Hugues Dumont en Hendrik Vuye), de bevoegdheidsverdeling (Jürgen Vanpraet en Sébastien van Drooghenbroeck), fiscaliteit (Bruno Peeters), de nieuwe financieringswet (André Decoster en Willem Sas), sociale zekerheid (Bea Cantillon). Het boek is meestal zeer leesbaar en een absolute aanrader voor wie in complexe materies inzicht wenst te krijgen. Het wordt een wetenschappelijk vertrekpunt voor verdere discussies.

Het is onbegonnen werk om op alle aspecten in te gaan. Terecht wordt gesteld dat twee factoren stabiliserend werken en een *exit option* uit België verhinderen. Aan Franstalige kant is dat de nood aan financiële herverdelingsmiddelen (de transferten) om het welvaartsniveau op peil te brengen. Aan Vlaamse kant speelt Brussel een belangrijke rol. Ik focus op die laatste problematiek, die in vele bijdragen aan bod komt. Ter verduidelijking wijs ik nog eens op drie dynamieken: het succes van het kartel CD&V/N-VA en later van de N-VA, de vorming van een biregionale Waals-Brusselse Federatie als antwoord op het 'separatisme', de ontwikkeling van een Brussels patriotisme/nationalisme (John Breuille: '*patriotism is a nicer word than nationalism*').¹ Tijdens de langdurige onderhandelingen noteerde koninklijk onderhandelaar Vande Lanotte dat Franstalige partijen de forcing voerden in verband met Brussel, de 'vette vis' die zij wilden binnenhalen: 'tweetalige kieslijsten, aanpassing van de taalwetgeving, meer bevoegdheden voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en natuurlijk meer geld'.²

Na het Vlinderakkoord wijzen de auteurs op twee dilemma's. Vooreerst is er de 'Vlaamse paradox'. Voor sociale verzekeringen is in Brussel een verplichte subnationaliteit niet mogelijk, zodat Brussel een apart systeem kreeg. Gemeenschapsbevoegdheden als kinderbijslag en bepaalde uitkeringen in de gezondheidszorg werden toevertrouwd aan de Brusselse Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie. Dat versterkt een driedelig sociaal federalisme, zoals voorgestaan aan Franstalige zijde, maar staat haaks op de Vlaamse visie, het '2+2 model'. Anders

1. H. Van Velthoven, 'Waarheen met België?', in: *Samenleving en politiek*, 2011, nr. 10, pp. 4-14.
2. J. Oosterwaal, *Johan Vande Lanotte, dagboek van een politieke crisis*, Antwerpen, 2011, pp. 67-68.

gezegd, hoe meer overhevelingen de Vlaamse partijen eisen op het vlak van de sociale zekerheid, des te meer zij het Brusselse Gewest zullen versterken. Overigens vraagt Cantillon zich af of het Brusselse draagvlak wegens de beperkte schaalgrootte en de samenstelling van de bevolking wel zal werken. Daarnaast is er de Brusselse en Franstalige paradox. Hoe meer Brussel zich als Gewest-Gemeenschap van Vlaanderen zoekt los te maken, de Vlaamse onderwijsbevoegdheid contesteert, de hoofdstedelijke functie ondermijnt maar wel financiële solidariteit eist, hoe minder Brussel nog een rol zal spelen als een factor die de *exit option* van Vlaanderen uit de Belgische federatie verhindert. Volgens Pas zal een dergelijke Brusselse deelstaat zich in de eerste plaats als een Franstalige deelstaat opwerpen, verwijzend naar de Waals-Brusselse Federatie. Een financiering dan door derden, zonder inspraak, acht hij onverdedigbaar. Kortom, Brussel zal een verbindende of een vernietigende rol spelen. De twee bijdragen die expliciet aan Brussel worden gewijd, commentariëren vanuit een Franstalige invalshoek en vanuit een Vlaams perspectief. Volgens Dumont is de complexiteit onvermijdelijk, maar het kan rationeler en eenvoudiger. Brussel werd een bijna volwaardig gewest, maar hij betreurt nog bestaande afwijkingen. Zo krijgt het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest (evenals de Duitstalige Gemeenschap) voortaan ook constitutieve autonomie (zodat het voor een deel zelf kan beslissen over de organisatie van haar instellingen). Maar de federale wetgever blijft er bevoegd voor de bescherming van de Nederlandstaligen (een tweederde meerderheid en een meerderheid in elke taalgroep). Dat lijkt te wijzen op een zeker gebrek aan vertrouwen van de Vlaamse partijen in hun Brusselse vertegenwoordigers (Popelier en Sinarde). Daarnaast kant Dumont zich tegen het Brusselse manifest waarin wordt gepleit voor de quasi verdwijning van de Franse en Vlaamse Gemeenschap in Brussel ten voordele van een Brusselse Gemeenschap. Maar hij zou het Brusselse Gewest wel bevoegd willen maken voor de oprichting van een net van tweetalige Brusselse scholen, in samenwerking met de Franse en Vlaamse Gemeenschap. Dat stuitte echter op een weigering van de Vlaamse partijen. Evenzo verdedigt hij de afschaffing van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en de overdracht van enkele gemeenschapsbevoegdheden naar het Gewest. Tevens betreurt hij het Vlaamse verzet tegen tweetalige kieslijsten voor de verkiezing van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en het behoud van een artificiële bipolariteit. Men zou die lijsten moeten toelaten en in een regel voorzien die een minimaal aantal zetels voor kandidaten uit de Nederlandstalige taalgroep te verzekert (hoe te bepalen?). Hij stelt ook een aantal voorwaarden voor pacificatie over de grenzen van Brussel. Ten slotte is er een dreigement. Indien de Vlaamse meerderheidspartijen een defederalisering eisen van de sociale zekerheid die verder gaat dan het Vlinderakkoord, zullen het Waalse en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest wegens hun economische leefbaarheid op dat punt een onver-

brekelijk geheel vormen en een territoriale brug tussen Wallonië en Brussel (de faciliteitengemeenten) eisen. Kortom, het is interessant om zien hoe men zich defensief en offensief verder positioneert. Dat geldt ook voor de Vlaamse bijdrage.

Terecht stelt Vuye, toen nog geen parlementslid voor de N-VA, dat de keuze voor een model geen wetenschappelijke, maar een politieke keuze is. Zijn mening over een aantal modellen blijkt uit de titel: 'Het Brusselse model: over nachtmerries en utopieën', waarna hij tien modellen scherp bekritiseert, zij het niet altijd even diepgaand. In een volgend deel vergelijkt hij het Brusselse Vlinderakkoord met de Octopusnota van de Vlaamse regering uit 2008, die van de tweeledigheid vertrok. Hij beklemtoont vooral de aanzetten naar een Brusselse Gewest-Gemeenschap. Wat de interne Brusselse staatsvorming betreft, een intra-Brusselse vereenvoudiging, deelt hij de mening van Dumont. Er zal weinig van in huis komen. Het laatste deel gaat over wat hij realistische opties noemt: de piste 'Vlaanderen laat Brussel los', Brussel als autonome deelstaat met nog een extraterritoriale Vlaamse aanwezigheid inzake onderwijs... zoals het concept van Dumont en Vande Lanotte. Ten slotte formuleert hij een eigen voorstel: een pleidooi voor een asymmetrische benadering. In feite keert hij terug naar het 2+2 model. Op verzoek van de Franstaligen werd in 1993 het voordien symmetrische Brusselse model afgebouwd om hun visie op Brussel te realiseren. Om financiële redenen droeg de Franse Gemeenschap een aantal bevoegdheden over aan het Waalse Gewest en aan de Brusselse Cocof, waardoor de Franstalige Brusselaars autonome gemeenschapsbevoegdheden kregen. Dat geeft ook de Vlamingen het recht om hun visie te organiseren. Zijn uitgangspunt is dat Vlaanderen Brussel heeft losgelaten door alles aan de Brusselaars zelf over te laten. Dat veroorzaakt bij de Vlaamse Brusselaars een dubbel gebrek aan legitimiteit: zij hebben niet het mandaat om namens Vlaanderen te onderhandelen, binnen de Brusselse instellingen zelf zijn ze niet representatief wegens hun slinkend electoraal politiek gewicht (bij de gewestelijke verkiezingen van 1999 nog 10.69%), wat hun machtspositie ondermijnt. De uitweg ziet hij in een versterkte band tussen Vlaanderen en de Vlaamse instellingen in Brussel, zowel op het niveau van de parlementaire als van de uitvoerende organen. Dat moet ook tot vereenvoudigingen leiden. De waarborgen voor de Vlaamse minderheid in Brussel, afgezwakt in 2001, moeten opnieuw met het federale niveau gelijk worden gesteld. Wouter Pas verwoordt een gelijkaardig dilemma. Kan men de tweeledigheid van de federale structuur met haar vetomechanismen bepleiten en tegelijkertijd de tweeledigheid van de staatsstructuur op basis van deelstaten afwijzen? Wie deze pacificatie in vraag stelt, zal een debat over de afschaffing van de taalgroepen niet kunnen ontwijken.

[Harry Van Velthoven]